

KİTABİYAT

(Ed. E. İhsanoğlu), *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (IRCICA Yayını), İstanbul 1994, XXVIII+ 868 sh.

Türk tarih yazıcılığında, siyasi tarih oldukça önemli aşamalara ulaşmış olmakla birlikte, toplumun sosyal ve kültürel özelliklerinin yansıtıldığı, bilim adamlarınca yazılan eserler ne yazık ki oldukça azdır. İşte elimizdeki eser, türünde az örnek bulunduğundan böylesine bir özet ve beklentinin merakla beklediği bir ortak eserdir.

Her birisi sahalalarında uzman olan arkadaşlarımızın kaleme aldığı bu eser iki cilt olarak planlanmış görünüyor. Bu ilk cildinde ülkemizin çeşitli üniversitelerinin öğretim üyelerinin yazıları bulunmaktadır:

1. Prof.Dr. Feridun Emecen
2. Prof.Dr. Kemal Beydilli
3. Prof.Dr. Mehmet İpşirli
4. Prof.Dr. Mehmet Akif Aydın
5. Prof.Dr. İlber Ortaylı
6. Prof.Dr. Abdülkadir Özcan
7. Prof.Dr. Bahaeddin Yediyıldız
8. Prof.Dr. Mübahat Kütükoğlu

Eserin editörü ve önsözlü İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) direktörü E. İhsanoğlu'nundur. Ayrıca imla esasları başlığıyla özel ve cins isimlerin yazılışlarındaki temeller ortaya konmuş o' p (XXV-XXVII) XXVIII sahifede Kısaltmalar verilmiştir.

Devlet ve Toplum'a ayrılmış olan bu birinci cilt *Osmanlı Siyasi Tarihi* ile başlamaktadır: Bu kesimi iki ilim adamı, Feridun Emecen (Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya) ve Kemal Beydilli (Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa) kaleme almışlardır (s.5-135). Sahalarını gerçekten iyi bilen bu iki bilim adamının yazılarıyla, Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihi öz ve ana çizgileriyle bilinebilmektedir. Çok gerekli olmadıkça veya müelliflerince önemli görülen yerlerde okuyucu ayrı ve yeni kitap ve makalelere yönlendirilmektedir.

Osmanlı Devlet Teşkilatı, " Saray, Merkez, Eyalet (Taşra) ve İlmiye" Teşkilatı olarak dört kesimde, Mehmet İpşirli tarafından kaleme alınmıştır: s. 139-279. Saray teşkilatı, "Padişah"ı ve "Saray"ı (Enderun ve Birun'u ile birlikte) anlatmaktadır. "Merkez Teşkilatı"nda Divan-ı Hümayun, Üyeleri, Vezirler, Kalemleri anlatılmakta, Bab-ı Ali'ye olan gelişme de belirtilmektedir. Osmanlı Diplomasisi de burada anlatılmaktadır. Eyalet (Taşra) Teşkilatı'nda "Beylerbeylik"ler, Divanları, Sancak Beyleri, ve diğer taşra görevlileri söz konusu ediliyor. İlmiye Teşkilatı, aynı zamanda eğitimi ile birlikte ele alınmaktadır. "Kaza" teşkilatı ve öteki meseleler de kısa, fakat öz olarak ele alınmışlardır.

Tanzimat Devri ve Sonrası İdari Teşkilat'ı İlber Ortaylı yazmıştır: s.282-334. Önce Tanzimat devrinin "İdari Yapı"sı, çeşitli yönleriyle anlatılmaktadır. Bunu "ge. Tanzimat ve İkinci Meşrutiyet Dönemi" meseleleri takip etmektedir.

Osmanlı Askeri Teşkilatı Abdülkadir Özcan tarafından yazılmıştır: s. 336-371. Önce Kara Kuvvetleri, Yeniçeri'nin asıl unsur olduğu Kapıkulu askeri, "Eyalet Kuvvetleri" olarak iki asli kesimde ele alınmıştır. Nizam-i cedid ve Asakir-i Mansure-i Muhammediye de bu kesimde incelenmektedir. Deniz kuvvetleri de özet olarak ele alınmaktadır. Osmanlı Denizciliğinin Selçuklu ve Beylikler Dönemi kökenleri de söz konusu edilerek tersaneler ve öteki meseleler ele alınmıştır. Askeri Teşkilat'da Türk havacılığının başlamasına da temas edilmektedir.

M. Akif Aydın, *Osmanlı'da Hukuk'u* ele almıştır: s. 375-438. Hukukun şer'i ve örfi özelliği belirtildikten sonra, "kanun"a temas edilmekte, mahkemeler incelenmektedir. "Kadı" bu bölümde de ele alınmaktadır. Osmanlı Hukuku'nun Tanzimat sonrası değişmesi de kısaca anlatılmaktadır.

Bahaeddin Yediyıldız, *Osmanlı Toplumunu*'nu yazmıştır: s.441-510. Toplum yapısı, aynı zamanda yerleşim durumuna göre de söz konusu edilmiştir. Şehir hayatı, köylüler ve konar-göçerler bilinmesi gereken gerçeklerdir. Sosyal hareketlilik de bu kesime bağlı olarak incelenmiştir. "Aile" ele alınan bir başka önemli husustur. Toplumdaki gündelik hayat, değişmeler de kısa ve öz olarak ele alınmışlardır.

Osmanlı İktisadi Yapısı Mübahat Kütükoğlu Hanımefendi'nin kaleminden çıkmıştır: s. 513-650. Sayın Kütükoğlu, konuyu "I. Osmanlı Maliyesi", "II. Kıymetli Madenler, Para ve Fiat Politikaları", "III. Ticaret", "IV. Ulaştırma ve Posta Hizmetleri", "V. Sanayi" olarak beş alt bölümde ele almıştır. Çok yönlü ve problemlilikten başka zaten az bilinen bu konular, kısa fakat öz olarak vukufu kaleme alınmışlardır. Eserin en dikkate değer yerlerinden birisi bu bölüm kabul edilebilir.

Eserde, başka yararlı bilgiler de vardır: Osmanlı Tarihi Kronolojisi (s. 653-670) önemli bir eksikliği tamamlamaktadır. Fakat Osmanlı Tarihinin Başlaması ile ilgili olarak 1299 ile 1300'den birisinin tercih edilmesi yerinde olurdu. Şüphesiz her iki tarihin de kendisine göre kaynak değeri eserlerde zikredilmesi söz konusudur ama, yine de birisi tercih edilebilirdi. Bu arada kronolojinin 1 Kasım 1922'de bitirilmesi (veya 3 Kasım 1922) yerinde olurdu. *Bibliyografya* oldukça ayrıntılı olup konulara göre ayrılmıştır: s. 673-729. Eser, kendisinden yararlanmayı oldukça kolaylaştıran bir *Endeks* ile bitmektedir: s. 733-868.

Bu eser, belirtebileceğimiz bütün olumsuz hususlara rağmen (daha çok konunun ele alınması; yerleşme= iskan ile ilgili hususların pek söz konusu edilmemesi gibi), bir ilk veya bir başlangıçtır. Hepsinden önemlisi kendi sahasında çok önemli bir boşluğu doldurmaktadır. "Medeniyet" dediğimiz büyük ve devasa oluşumun bütün yönlerini bu eserde bulamasak da, böyle bir eserin düşünülmesi, yazımı ve yayımı son zamanlar Türk tarihçiliği ve yayıncılığının önemli başarılarından birisi sayılabilir. Hem müelliflerini hem de bu eseri yayınlayan sayın İhsanoğlu'nu tebrik eder, yeni ve daha mükemmellerini, tabii ikinci cildini de beklediğimizi belirtmek isterim.